

Нұр – Мүбәрак Египет ислам мәдениеті университеті
Ислам ілімдері факультеті
Дінтану кафедрасы

Тезисі: Философиялық ойлау мәдениеті

Дәріс 2. Ойлау мәдениетінің пайда болуы.

Мақсат: Философиялық ойлау үрдістерінің Шығыс пен Батыста қалыптасуына талдау беру.

Дәріс жоспары:

1. Ежелгі әлемнің философиясының негізгі сипаттамасы.
2. Ежелгі Үнді философиялық ойларының негізгі принциптері, оның негізгі мектептері мен бағыттары
3. Ежелгі Қытайдағы әлеуметтік- этикалық көзқарастар.
4. Көне Грек философиясы: ойшылдары мен негізгі мектептері.

Үнді философиясы. Үш мың жыл бұрын ежелгі Үнді жерінде қауымдық қоғам ыдырап, құлдық қоғам қалыптасты. Үнді қоғамы 4 кастаға бөлінді. Олар: брахмандар, кшатрийлер, вайшьилер және шудралар. Әр варна қоғамда өзіне тиесілі орын алды және өздеріне ғана тән әр түрлі мамандықтары болды. Мысалы, брахмандардың үлесіне – ой еңбегі, кшатрийларға – әскери қызмет, вайшьилерге – ауылшаруашылық, қолөнер кәсібі, сауагерлік тисе, шудраларға – қара жұмыс қана тиді. Ежелгі үнді қоғамыныңда мифологиялық, философиялық көзқарастары қалыптасты. Олар негізінен үнді мәдениетінің ескерткіші ведаларда жинақталған. Ведалар төрт бөлімнен тұрады: Самхит – құдайларға арналған гимндер жинағы; Брахман – самхитті түсіндіретін әртүрлі мифологиялық әңгімелер, ритуалдар. Араньякта брахманға тән ритуалдың орнына құдайларды іштей сыйлап-құрметтеу. Ведалардың ең соңғы сатысы Упанишад. Упанишадтың басты тезисі – брахман туралы. Одан барлық заттар дамып өскен. Ол бар әлемнің генетикалық, түпнегіздік бастамасы және олардың соңы. Брахман екі түрлі болады. Біріншісі – қозғалмайды, нақты өмір сүреді, бірақ жойылып кетуі мүмкін, ал екіншісі – жойылмайды, өлмейді, қозғалыста болады және ақиқат.

Жайнизм. “Сиддханта” кітаптар жинағында берілген. Жайнизм сансарға, кармаға, мокшаға сенеді. Жанның бұрынғы өмірде жасаған келеңсіз істерінің салдарын осы өмірді жеңуге болады. Ол үшін сансардан құтылу қажет. Әлемді тіршілігі бар және тіршілігі жоқ деп бөледі.

Жайнизм мокша тіршілікті алшақтатса, карма оларды біріктіреді.

Үш қазына маңызды. Олар: дұрыс қылық, шынайы білім, дұрыс сенім.

Жайндарша әлем көп қабаттан тұрады. Төменгі екі қабатында – әзәзіл (перілер), ортаншы қабатта – жер, келесі қабатта – құдайлар, ал ең жоғарғы қабатта – құдайларға ұқсас джиндар орналасқан.

Буддизм. Сиддхарта Гаутама негізін қалаған. Буддизм бойынша, өмір – қасірет. Адам қандай әлеуметтік сатыда тұрса да аурудан, кәріліктен, өлімнен

құтыла алмайды. Оған құдайға шалған құрбандық та көмектесе алмайды. Қасіреттен құтылудың жолы – сансардан азат болу. 1) өмір – қасірет. 2) қасіреттің пайда болуы 3) Қасіреттің пайда болу себебі – 4) Құштарлықтан құтылу жолдарын білу. Ол үшін: 1) Дұрыс жол 2) Дұрыс шешім – төрт 4) Дұрыс іс-әрекет 5) Дұрыс күш жұмсау. 7) Дұрыс ой бағыты 8) Дұрыс жинақтала білу

Нирвана мокшаның өзгерген түрі. Тек нирвананың мокшадан айырмашылығы, мокша жанды қасіреттен о дүниеде азат етсе, нирвана – бұл дүниеде азат етеді. Нирвана жағдайына жеткен адамды архат (қадірлі, құрметті, сыйлы адам) деп атайды. Нирвана, архат жағдайына жеткен адамды брахман деуге де болады. Әлемдегі нирвана мәңгі, оны ешкім дүниеге әкелмейді және пайда болуының себебі жоқ. Әлемдік нирвананы сезім мүшелері арқылы қабылдау мүмкін емес. Буддизмге сенушілер Үндістанның өзінен гөрі одан тыс мемлекеттерде көп кездеседі Қытай, Жапония, Бирма, Цейлон т.б.

Конфуцийшілдік. Кун-фу-цзының ілімінше, ең жоғары жаратушы күш – аспан ол жерде әділеттілік болуын қадағалап отырады. Ал қоғамдағы теңсіздік, әртүрлі сатыдағы топтардың болуы ол – әділеттілік. Олай болса, аспан (көк) осы теңсіздікті қорғайды. Кун-фу-цзы өзінің ілімін аспан денелерінің заңдылықтарын немесе, бабалар рухын зерттеуге арнамайды. “Өмірді” не екенін білмей жатып өлімнің, рухтың не екенін қайдан білеміз”, – деуінің өзі осыған айғақ.

“Тең орта” – адамдардың сабырсыздық пен сақтықтың арасындағы іс-әрекеті. Өмірде мұндай “ортаны” ұстап, іс-әрекет жасау оңай емес, себебі, адамдардың көпшілігі сабырсыздық көрсетсе, бір тобы тым сақ келеді.

Конфуцийшілдік б.д.д. I ғ. мемлекеттік ілімге, ал IX ғасырдан бастап Қытайдағы негізгі діни көзқарасқа айналды.

Легистер (заңгерлер) ар-ожданның орнына қорқынышты дәріптейді. Елде тәртіпсіздік болмас үшін: 1. Мақтаудан жазалау көп болу керек. 2. Аямай жазалау арқылы халық арасында үрей тудыру қажет. 3. Ұсақ қылмыс жасағандарды аямай жазалау керек, сонда олар бір-біріне сенімсіздік тудыру керек. 4. Адамдар арасында бір-біріне сенімсіздік тудыру керек. Осы қағидаларды бұлжытпай орындағанда ғана халық билеушінің айтқанын екі етпей орындайды және керек болса, өлімге де барады.

Конфуцийшілдер мен легистердің арасындағы күрес көп жылдарға созылды. Тіпті қазірдің өзінде де осы философиялық бағыттарды жақтаған немесе қарсы шыққан саяси топтардың кездеседі.

Даосизм (б.д.д. VI-V ғғ.) бұл ілімнің негізін қалаушы Лао-цзы. Оның негізгі еңбегі. Дао – жалпы дүниетанымдық ұғым.

Ал “даоның” заттардың соңы екенін мынадай пікірден байқауға болады: “Әлемде сансыз көп әртүрлі заттар бар, бірақ олардың бәрі де өзінің бастамасына (даоға) қайтып келеді, оралады”. Ол мәңгі, ешуақытта өзгермейді, ешнәрсе оны өзіне бағындыра алмайды. Ал өзі басқа заттардың дамып, жетілуіне көмектесе алады, бұл жағынан шектелуді білмейді.

Көрнекілік материал: Презентация, Схемелар, таблицалар, слайдтар.

Әдебиет:

1. Алтаев Ж. А. Ғылым тарихы мен философиясы: оқулық . 2011. - 468 бет.
2. Мырзалы С. Философия: оқулық . 2011. - 672 бет.
3. Нысанбаев, Ә. Ғылым тарихы және философиясы: оқу құралы Алматы : Эверо, 2013
4. Кішібеков Д. Философия: оқулық . 2010. - 360 бет.
5. Қасабек, А. Қазақ философиясы: оқу құралы. - Алматы : Эверо, 2015
6. Темірғалиев, Қ. А. Философия : оқу құралы / Қ. А. Темірғалиев, А. Т. Бәкірова. - М. : ГЭОТАР – Медиа 2016 ж.

Бақылау сұрақтары:

1. Ежелгі Үнді философиясының діни-мифологиялық бұлағын атаңыз.
2. Буддистік өмірдің принциптерін сіз қалай бағалайсыз?
3. Ежелгі Үнді философиялық ойларының негізгі принциптері, оның негізгі мектептері мен бағыттары?
4. Қытайдың ежелгі философиясының негізгі ерекшеліктері.
5. Шығыс мәдениетіндегі дін мәртебесі және оның философияның дамуына әсері.
6. Буддизмді философиялық үрдіс ретінде сипаттаңыз.
7. Конфуцийшілдік пен даосизмнің арасында қандай айырмашылықтар бар?
8. Сократтың философияда жасаған бетбұрысының мәні неде?
9. Аристотель мен Платон философиясында қандай айырмашылықтар бар?